

Ivan Kozelj

»RADOSNI U NADI...« (Rim 12, 12)

Sve je uskrsno bogoslužje u svojim tekstovima isprepletено radosnim poklicima *Aleluja!* Potiče nas da se radujemo i da radosna srca zahvaljujemo, odnosno da veličamo neizmjernu i svemoguću Božju ljubav zbog pobjede Krista Spasitelja, koja je ujedno i nerazdruživo pobjeda svih nas, čitavoga čovječanstva. U svjetlu Uskrsnuća diže se na obzorju naše mračne povijesti divna vizija budućnosti: lik oko Krista-spasitelja okupljenog i u njemu ujedinjenog, od sužanjstva grijeha i vlasti smrti oslobođenog, milošću uzdignutog i preporođenog, stvarno pobožanstvenjenog čovječanstva. Sva ta naša povijest u Kristu odsad je usmjerena prema onom trenutku, kad uskrsli i preobraženi Krist-pobjednik bude svu tu našu sa sobom ujedinjenu ljudsku narav postavio u slavi božanstva uz desnu Očevu. Nije to više samo utopija ili prazan san, nije ni puka projekcija naših beskonačnih, ali neostvarivih želja u neodređenu i problematičnu budućnost; to je već naša božanskim obećanjima i nadnaravnim energijama oplodena i bremenita sadašnjost. Sadašnjost, u kojoj se susreću i u jedinstvo stapaju i naša prošlost i naša budućnost. *Christus heri, Christus hodie, ipse et in saecula*. On je koji prostore i vjekove veže u jedinstvo. *Omnia in ipso constant* (Kol 1, 17). U njemu sve postoji i dobiva svoj pravi i konačni smisao. On je temelj građevini koju s ushitom pozdravlja duhovni pjesnik:

*Nebeski Jeruzaleme,
božanskog mira gledanje,
od živog stijenja tvrđavo
što k vječnom svodu dopireš!*

On, koji je svojom milosnom inicijativom započeo djelo spasenja, on je jamstvo da će to djelo, unatoč svim silama zla koje u povijesti čovječanstva sve jednako djeluju, biti pobjedonosno dovršeno. Vidljiva je Crkva svojom nerazorivošću i uvijek svježom i plodnom vitalnošću trajna, uvijek

živa, uvijek djelotvorna i nezaustavljivo pobjedonosna prisutnost uskrsloga Krista usred čovječanstva. I vrata paklena neće je nadvladati!

Je li neopravdana naša bojazan da će mnogi od nas vjernika u povijesnom trenutku, u kojem živimo, u tom radosnom i pobjedničkom uskrsnom klicanju nalaziti nešto neuvjerljivo i neautentično? Imat će dojam da tako može govoriti samo onaj koji zatvara oči pred grubom i prozaičnom realnošću; kao neko nezdravo, zanesenjačko idealiziranje, koje postaje to upornije što ga stvarnost očitije na svakom koraku demantira. Ostaci onog nezdravog trijumfalizma, kojeg smo se u načelu nakon II. vatikanskog sabora odrekli. Nisu li kudikamo više u pravu oni koji umjesto o pobjedonosnoj moći i napredovanju Crkve i njezinim pobjedama govore o bankrotu kršćanstva; o njegovu povijesnom zatajenju, neuspjehu i porazu; o strahovitoj krizi koja drma samim njezinim temeljima, Petrovom pećinom i naviješta skoro njezino rasulo. Ne izgleda li da idemo u susret danu što ga proriče neki francuski pjesnik:

*I ti ćeš, Kriste, upoznati nehaj kraljeva i zaborav naroda.
I tvoj posljednji bram bit će prazan i pust — kao grob.*

Nismo li u nekom predosjećaju toga mi kršćani katkada sličniji žalobnoj povorci, koja na sahranu nosi jedan dragi, zauvijek potonuli svijet, negoli pobjedonosnoj vojsci, koja s pjesmom radosti na usnama pod zastavom Križa koraca prema bedemima vječnog Jeruzalema? Nije li upravo taj osjećaj neuspjeha, poraženosti, zabrinjavajućeg stanja u sadašnjosti i besperspektivne budućnosti jedan od najdubljih razloga nespokoјstva i nezadovoljstva, koje je zahvatilo crkvene redove; uzrok tolikih grozničavih i bezglavih pokušaja *aggiornamenta*; a napose krize, koja se javlja u svećeničkim redovima, zbog kojih nam se prazne sjemeništa i penje na tisuće broj dezertera.

»Trabunjate o nekoj pobjedi Kristovoj, o pobjedonosnoj životnoj snazi njegove Crkve, a pogledajte stvarnost«, govore nam zlurado i samouvjereni protivnici Kristove Crkve; a za njima potiho, plašljivo i tjeskobno ponavljaju malodušni i klonuli, pesimisti i defetisti u krilu same Crkve: sve do danas nije Crkvi uspjelo da okupi u Božje kraljevstvo ni jednu trećinu čovječanstva. Po svim predviđanjima neće joj to uspjeti ni u budućnosti: krajevi demografske eksplozije nisu kršćanski; broj njezinih vjernika relativno se unmanjuje. Od XVI. st. njezin utjecaj na povijesni razvitak stalno opada. Postepeno je potiskuju iz svih područja javnoga života. Sve veliko i značajno u politici, ekonomiji, znanosti i u kulturnom stvaranju odvija se bez nje i mimo nje. Nisu je napustili samo veliki i moćni ovoga svijeta. Oni su odvajkada u njezinom klerikalizmu gledali opasnoga protivnika. I široke narodne mase sve joj se više otuđuju. Ne obaziru se više na njezino naučavanje i savjete. U XX. st. kršćanske ere vanjsko lice zemalja koje su se razvijale pod njezinim utjecajem i njihov javni život ni izdaleka nisu kršćanski. On je ostao pretežno poganski i sve se više poganizira. Upravo među tzv. kršćanskim narodima odigrale

su se sve strahote i prvog i drugog svjetskog rata. Zarobljenost materijalnim, uronjenost u tjelesno, bezobzirna trka za stjecanjem bilo kojim sredstvom i pod svaku cijenu, čudoredna pokvarenost i podivljajlost, ne izgleda ništa manja, ako ne i veća, nego u nekršćanskim zemljama. Bezizglednost, besperspektivnost kršćanstva u velegradskoj, tehniziranoj i industrijaliziranoj civilizaciji budućnosti, s njezinim grozničavim ritmom i zaglušnom bukom, na prvi je pogled očita. Usred takvog demiurgijskog i prometejskog čovječanstva, u sve većoj sekularizaciji svega javnog života, kakvog li bi značenja još mogle imati riječi: otkupljenje; uskrсна Kristova pobjeda; njegova trajna, djelotvorna i pobjedonosna prisutnost; da o ludosti Križa i ne govorimo? Uostalom, što bi svijet bio drukčiji, koliko bi povijest zadnjih 20 st. bila mračnija, da Golgote i uskrsnog jutra uopće nije bilo?

Ta su pitanja za mnoge i najozbiljniji prigovor, koji se iznosi protiv istinitosti, trajne i svudašnje vrijednosti kršćanstva. Prigovor, koji je za mnoge vjernike povod zbunjenosti, kolebanja i malodušnosti; za mnoge pak nevjernike, ali iskrene simpatizere kršćanskih životnih vrednota jedna od glavnih zapreka da se odvaže da svoju izgubljenju, krhku i ugroženu egzistenciju povjere Kristovoj Crkvi. Imajući pred očima u prvom redu unutrašnju krizu same Crkve, Jean Guitton, član Francuske akademije, profesor na pariškoj Sorboni i prvi laik koji je bio pozvan na II. vaticanski sabor, veoma jednostavno, ali s velikom otvorenošću i iskrenošću dira u jedno od najosjetljivijih i najbolnijih mjesta u životu današnje Crkve, kad piše:

Najviše me pogađa kad se nekadašnja sigurnost u bitnim stvarima vjere, koja je, doduše, katkad bila odveć trijumfalistička, želi nadomjestiti nekom vrstom nemira i nesigurnosti. Što je vjera bez sigurnosti, koja rasvjetljuje i ispunjava čovjeka? . . . Može li čovjek dati svoj život ili žrtvovati se za nešto što je nesigurno? . . . Izgleda da mi sumnjamo u istinu svoje vjere i to se doima onih koji su vani. Jedan moj prijatelj bezvjerac rekao mi je: »Nekad je vaša Crkva bila svjetionik, stup u pustinji, sudište koje je donosilo odredbe i, naravno, osude . . . Takvo stajalište nisam podnosio, ali je ono upućivalo mene bezvjerca na to da u noći u koju sam uronjen postoji iluzija svjetlosti. Sada pak izgleda da je i vaša Crkva počela oklijevati i ja se osjećam sam u svojoj noći.« . . . Sve postaje problematično. Pridajemo toliko važnosti prednostima protivničkih postavki da gubimo povjerenje u svoje vlastite. Nemamo više ponosa, radosti, mira i sigurnosti što je imaju oni koji smatraju da posjeduju ono što nitko drugi ne posjeduje u punini . . . I tako dolazi do čudnog obrata. Najtamnije točke vjere i morala koje bi mogle šokirati naše suvremenike (npr. sud poslije smrti, osjećaj grijeha, potreba žrtve, cijena otkupljenja) sve se manje spominju. O njima se zapravo uopće i ne govori. Doduše, mi te istine ne niječemo, ali ih privremeno stavljamo na stranu. (Jean Guitton: Što vjerujem, str. 29. sl.).

Ne postoji tu ništa više stalno, nepromjenljivo, vječno, apsolutno. Za kasnije naraštaje kršćanstvo će biti samo još uspomena na prošlost. Jedan velebni kulturni fenomen, koji na jedinstven način otkriva sve zagonetne dubine i visine ljudskoga duha, ali konačno ostaje sa svim ostalim manifestacijama ljudskoga duha prolazna, efemerna pojava u sveopćem razvitku, za koji ne znaš odakle izvire, i kamo konačno ide.

Na pitanja i probleme koji se tako u vezi s proslavom Uskrsnuća, s pozivom na sudjelovanje u zajedničkoj radosti i nadi svijesti današnjeg kršćanina odasvud nameću, nije moguće odgovoriti s nekoliko riječi, u kratkom članku, a pogotovo to nije moguće učiniti iscrpno i adekvatno. Želimo dati samo nekoliko sugestija za mirno i trijezno razmišljanje. Konačno, treba da svaki pojedinac u današnjoj sveopćoj krizi vjere zrelo i samoodgovorno traži i pronade svoj vlastiti, osobni odgovor.

Mogli bismo npr. na negativne stavke iznesene u bilanci Crkve ovih zadnjih nekoliko stoljeća odgovoriti s isto toliko ili s još više pozitivnih. Na sjene i mrije, objektivno na licu Crkve uočene, mogli bismo odgovoriti kontrastom i prstom uprijeti na svijetle i blistave crte, koje su očito odraz uskrsnog Sunca. Na tobožnje ignoriranje Crkve i omalovažavanje njezina utjecaja na javno mnijenje današnjice, na njezinu totalnu odsutnost u svjetskom zbivanju mogli bismo pokazati na sve jednako živu i mnogostruku diplomatsku aktivnost Sv. Stolice, na nehinjene simpatije i iskreno poštovanje, koje graniči sa zanosom, što ga je u čitavom svijetu, bez razlike narodnosti, vjera i uvjerenja probudio jedinstveni lik Ivana XXIII. »Dobrog«, na ogromno zanimanje što ga je čitava svjetska javnost pokazala za Drugi vatikanski sabor; na značajan nastup Pavla VI. dne 4. listopada 1965. na generalnom zasjedanju Ujedinjenih naroda i sl. Gotovo za svako razdoblje crkvene povijesti mogli bismo napisati riječi kojima glasoviti povjesničar papinstva Pastor završuje povijest XVI. st.:

Ovo stoljeće bilo je u dugoj crkvenoj povijesti zbog velikog otpada u sjevernoj i srednjoj Evropi jedno od najžalosnijih i najnesretnijih; ali ujedno i jedno od najplodnijih i najutješljivijih, jer je u njem započet i proveden veliki pokret katoličkog preporoda i obnove.

Ili bismo, imajući pred očima dvadesetvjekovnu povijest Crkve i sadašnje njezino stanje, mogli preoblikovati poznatu Pascalovu izreku, te s Newmanom reći:

Svako je stoljeće slično ostalima, ali onima koji u njemu žive ono izgleda gore od svih razdoblja koja su mu prethodila . . . Stvar Isusa Krista uvijek je u agoniji kao da je samo pitanje vremena hoće li ona propasti danas ili sutra.

Najčešći izvor duševnim poteškoćama, zbunjenosti i malodušnosti, u koju mnogi vjernici zapadaju zbog jučerašnjega ili današnjega stanja Crkve Kristove, a nevjernici njegovo značenje posve krivo prosuđuju, krije se u neispravnom shvaćanju i u krivim predodžbama o pobjedi, zajamčenoj Crkvi, o načinu kako se kroz povijest ima ostvarivati djelo

otkupljenja i konačan trijumf Božjega kraljevstva. Te su predožbe i shvaćanja, kao što je u svoje vrijeme bilo i mesijansko očekivanje Židova, pa, naravno, i prvih Isusovih učenika, previše ljudska i pretežno zemaljska. I mi sanjamo o punoj i definitivnoj pobjedi Kristove Crkve ovdje na zemlji: kako će ona u jednom Kristovu ovčinjaku ujediniti sve narode i sve ljude; kako će od njih stvoriti idealnu zajednicu razvijenih i slobodnih ličnosti; zajednicu punu djelotvorne međusobne ljubavi; bez razorne moći ljudske sebičnosti; društvo gdje bi Crkvu kao majku poštovali i maleni i oni koji drže vlast i moć u rukama; Božju državu gdje bismo mi Kristovi sljedbenici bez žrtve i naprezanja, bez ugroženosti, borbe i rizika pod njezinim majčinskim pokroviteljstvom našli osiguranje i našeg ljudskog dostojanstva i naših vremenitih dobara i privilegija.

Ali Kristova Crkva nije još nikad u svojoj povijesti bila pobjednica u tom smislu: ni u svom najranijem početku, ni za konstantinske ere, ni u srednjem, ni u novom vijeku. Ako pak poučeni iskustvom pažljivo pročitavamo Evanđelje, vidimo da to ona neće biti ni u svojoj budućnosti. Nikad Isus nije svojoj Crkvi proricao pobjedonosni hod kroz povijest i konačnu pobjedu, kakvu bismo mi na ljudsku priželjkivali.

*Visoko je iznad zemlje, nebo, tako
su puti moji iznad vaših putova i
misli moje iznad vaših misli (Iz 55, 8).*

Riječ Evanđelja, istina, treba da proдре do krajnjih granica zemlje i među sve narode. No nigdje Gospodin ne obećaje da će je svi i prihvatiti. Pače, prema Evanđelju Božje kraljevstvo ovdje na zemlji izgleda da uvijek ima ostati kao neka iščezavajuća manjina: ono je kao kvasac što se primješava masi, da je neopazice, pomalo diže i preobražava; ono je kao sol, koja, iako u manjoj količini, treba da čitavu masu čuva od truleži i od propadanja; ono je kao svjetiljka koja svijetli u mračnom prostoru. Mnogo je zvanih, ali malo odabranih. Od dva puta kroz život većina će uvijek birati širi i udobniji; od pozvanih na kraljevsku gozbu mnogi se neće odazvati: jedan jer je kupio par volova, drugi jer se oženio, a treći jer mu se, jednostavno, ne da doći. Ali i među onima koje u moru života zahvati ribareva mreža naći će se dobrih i loših riba; i na njivi koju je brižno obradio i zasijao nebeski sijač niknut će među pšenicom i kukolj. Gospodar žetve neće ga dati iščupati dok sve ne sazrije za konačnu žetvu.

Kada Gospodin govori o životu i o sudbini koja njegove učenike čeka u budućnosti, on ih uvijek slika kako se odvijaju u neprijateljskoj sredini:

*Ako svijet mrzi na vas, znajte da je
mrzio na mene prije vas . . . ako su
mene progonili i vas će progoniti . . .
U svijetu ćete imati tjeskobu, ali se
uzdajte, ja sam nadvladao svijet (Iv 16, 33).*

Nigdje Isus ne govori učenicima: Ohrabrite se! Prva će vremena biti teška, ali kasnije će za vas nastupiti lijepi dani. Posve općenito im naviješta:

*Zaista, zaista kažem vam: vi ćete
plakati i jaukati, a svijet će se
radovati . . .*

Iz govora pak, u kojem Isus proriče svršetak svijeta nipošto ne razabiremo da će bar onda Crkva možda biti pobjednica, kako bismo mi očekivali. Naprotiv, Gospodin veli da će to biti vrijeme kad će bezakonje silno narasti; kad će krivi proroci zavesti mnoštvo ljudi; vrijeme opustošenja i velikih otpada. Značajne su njegove riječi:

*A Sin čovječji kada se vrati, hoće li
još naći vjere na zemlji.*

Zato i njegova opomena:

*Ali tko ustraje do kraja, taj će se
spasiti (Mt 10, 22).*

Mirno i nepristrano promatranje povijesti Crkve potvrđuje nam naviještanje Evandjelja. Crkva je ovdje na zemlji vojujuća Crkva, a takovom će ostati do kraja svijeta. Njezin je život neprestano divovsko rvanje, borba između Svjetla i tmine; Istine i zablude; Svetosti i opačine. Ne samo možda u svijetu izvan njezinih granica (ukoliko one uopće postoje!) nego i unutar njezina vlastitog životnog prostora. Njezin put kroz povijest — kao što, uostalom, i put čitavoga čovječanstva usred kojega živi i djeluje — sada se, prema našim ljudskim mjerilima i procjenama diže, a onda opet spušta. Uspjesi se izmjenjuju s neuspjesima, pobjede s porazima. Za ljude slabe vjere uzburkano more života, na kojem bjesne i međusobno se bore najrazličitije i najoprečnije sile, uvijek će pružati dostatno razloga da u tjeskobnom strahu za Petrovu lađu vapiju s apostolima:

Spasi nas Gospodine, evo tonemo!

No i usred najžešće oluje do njih će dopirati isti miran, dostojanstven glas:

Što ste posumnjali malovjerni?

Gotovo u svakom razdoblju povijesti Crkve obistinjuju se riječi uskrsne sekvencije:

*Mors et vita duello conflixere mirando.
Dux vitae mortuus regnat vivus.*

Smrt i život u čudesnom se srazišće dvoboju.
Voda života mrtav pade, a gle kraljuje živ!

Gotovo u svakom su stoljeću, sad ovdje, sad ondje, Crkvu polagali u grob, pokušavali navaliti na grob težak kamen, a već u slijedećoj generaciji Crkva je opet ustala i na grobu svojih progonitelja, puna života i snage, pjevala svoju pobjedničku uskrsnu himnu.

U tumačenju, prosuđivanju i u vrednovanju raznih peripetija u životu Crkve: da li one znače uspjeh ili neuspjeh, napredovanje ili nazadovanje, poraz ili pobjedu, vjernik će i nevjernik vrlo teško naći zajednički jezik, zajedničko pouzdano objektivno mjerilo i istoznačne izraze. Događa se to i u običnu životu. Na iste bolesne simptome netko gleda kao na predznak umiranja i smrti; drugi na neizbježivu akutnu krizu, iza koje dolazi preporod i osvježenje. Na istu čudorednu i religioznu krizu kakvog pubertetlije, koja vjerojatno neće proći bez žalosnih lutanja i teških padova, jedan će gledati kao na početak svršetka njegove vjere i pobožnosti, drugi kao na razumljivu prijelaznu fazu iz više vanjske, formalističke, tradicijom baštinjene vjere u zrelo, osobno i duboko proživljeno kršćanstvo. U širem okviru vojujuće Crkve: istu pojavu, istu činjenicu u njezinoj borbi s nevjerom i zlom jedan će smatrati sramotnim uzmicanjem koje naviješta konačan poraz; drugi genijalan strategijski potez koji vodi k pobjedi. Odakle to dolazi?

Zaustavi li vas na Trgu Republike čovjek koji je bez daha dojurio iz Jurišičeve ulice, pa vas izvan sebe od straha zapita: Recite mi, prijatelju, napredujem li ili nazadujem?, vi ćete mu vjerojatno reći: Smirite se, čovče, i recite najprije kamo vi zapravo želite doći, gdje je vaš cilj? Idete li u Vrapče, pogodili ste ispravan smjer, vi svakim korakom napredujete. No želite li smiriti živce i osvježiti se u Maksimiru, vi se odalečujete od cilja, nazadujete.

Cilj je mjerilo koje određuje vrijednost i značenje svakog pojedinog koraka. Crkva nije obično ljudsko društvo, njezin cilj nije određen ljudskom naravi ili slobodnim dogovorom ljudi, on se ne ostvaruje samo naravnim sredstvima i u uskim okvirima vremena. Ona je Božje djelo i Božja ustanova. Crkva je misterij, prasakramenat. Vidljiv, od Krista ustanovljen znak nevidljivog i milosnog Božjeg djelovanja u ljudskoj povijesti. Ona je bogočovječji organizam. Njezin razvitak i rast znače produženje i proširenje središnje tajne kršćanstva: utjelovljenja Riječi Božje i pobožanstvenjenja čovjeka. Kristova Crkva je, dakako, vidljiva Crkva. Ona ima svoj vanjski okvir, svoje određene strukture. Njima se ugrađuje u određenu društvenu sredinu, živi pod različitim političkim sistemima, u ovisnosti o općem povijesnom i kulturnom zbivanju, sudbinski povezana s općom sudbinom čovječanstva usred kojega živi. No to je njezin vanjski, površinski i periferni sloj, podvrgnut i izložen udarcima i promjenljivosti. To je njezina horizontala. No ona ima svoju dubinsku dimenziju, gdje se krije njezin misterij i njezina prava bit. Tamo gdje iz *Kristove punine* neprestano struji u sve udove mističnoga njegova tijela (a to je u nekom smislu svaki čovjek!) preporodna božanska sila, umire stari čovjek, a nastaje novi, koji *nije rođen ni od krvi, ni od tjelesne strasti, ni od ljudske volje, već od Boga* (Iv 1, 13). *Nije kraljevstvo Božje izvan vas, ono je u vama* (Lk 17, 20). Sve ono bitno, istinski veliko i vrijedno, nepropadljivo i vječno zbiva se, daleko od svake ljudske strke i buke i svjetskog sjaja, u tim nevidljivim dubinama savjesti, gdje je svaki poje-

dinac u uvijek živom kontaktu s uskrslim Kristom i njegovim otkupiteljskim djelovanjem.

Nevjernik ili polovičan vjernik zapinje i ostaje na onom što je vanjština, površina i periferija, što ionako nije bitno, nego promjenljivo i propadljivo. Pobjedu ili poraze Crkve zamišlja i prosuđuje u svjetlu židovskoga mesijanizma; ili mu kao model i ideal pobjede Božjega kraljevstva lebdi pred očima Konstantinova pobjeda kod Milvijskoga mosta s njezinim vanjskim posljedicama; ili položaj, moć i utjecaj, kako ga je Crkva na čelu s papinstvom imala kroz čitav evropski srednji vijek, u simbiozi s njegovom civilizacijom i čitavim društvenim poretkom. Čovjek koji se postavio neustrašivo i dosljedno na stajalište vjere pa sve gleda i prosuđuje u svjetlu pashalnoga misterija, u svjetlu zagonetne Božje nemoći, šutnje, popljuvanosti, izruganosti i prezrenosti; koji se u školi Križa naučio čvrsto nadati protiv svake ljudske nade, te s Pavlom vjeruje *da je Božja ludost mudrija od ljudi i Božja slabost jača od ljudi* (1 Kor 1, 25), da Krist pobjeđuje u trenutku kad je na ljudsku sve definitivno propalo; on se neće dati zbuniti i zasljepiti vanjštinom i prividnim. Već prva tri stoljeća, kad se rimsko carstvo u nekoliko navrata svom silom oborilo da zatre Crkvu još u njezinim počecima, mogu nas uvjeriti o tom. Daljnja povijest Crkve mnogo puta nam potvrđuje onu Lacordaireovu:

*Država nije nikada opasna Crkvi kad je progoni;
ona joj postaje opasna kad je na grudi priviija i privilegijima dariva.*

Tko može sa sigurnošću reći da li je za istinski, autentičan čudoredni i religiozni život, odnosno za spasenje i posvećenje duša (što i jest *raison d'être* Crkve i njezinog djelovanja!) u nekadašnjoj papinskoj državi papinstvo više značilo kad su mu bila na raspolaganju sva vremenita sredstva, ili u tim istim zemljama više znači danas, kao isključivo duhovna moć i duhovni autoritet. Mnogostruki vanjski faktori, od kojih se Crkva, upravo jer je vidljiva i socijalna ustanova, nikad ne može posve osloboditi, mogu biti i jesu potrebni, veoma korisni, no za pravi život Crkve, za ostvarivanje prave i prvotne njezine zadaće, koja je u dubinama ljudskih savjesti, oni nisu bitni i neophodno potrebni, a mogu postati i štetni.

No pokušamo li se s raznim nevjernicima i malovjernicima, koji optužuju i na sud povijesti zovu Crkvu zbog njezine neefikasnosti i zatajenja postaviti na isto stajalište, mi ćemo im najprije postaviti pitanje: Predbacujete Crkvi njezinu neefikasnost, neplodnost, neuspjehe. Odgovorite nam: tko je zagriženo pokušavao sve i sva da Crkvi onemogućí slobodno djelovanje, da je što više skući, da joj oduzme i najnužniji životni prostor, da joj veže ruke i usta? Tko je na njivu, koju je ona s mukom obrađivala, tako lukavo i zlobno sijao svakojaki kukolj? Činili ste to jer ste bili uvjereni da imate bolje recepte, bolja sredstva i bolje metode da čovjeka učinite čovjekom, da u njemu ukrotite zvijer, a njegov duh da oslobodite za visine nesebične, djelotvorne ljubavi. Imali ste u rukama vlast i moć, raspolagali ste svim sredstvima komunikacije i propagande. Kakvim se vi

uspjehom u odgoju čovjeka i duhovnom dizanju čovječanstva možete podičiti? Da vam je i uspjelo urediti najidealnije društvo, stvoriti raj na zemlji, da li biste time riješili i čovjekove egzistencijalne probleme; pitanje duševne i tjelesne bijede i patnje; iscijelili ili bar ublažili gorčinu i rane što ih nikakav napredak znanosti i nikakva tehnika iz života ukloniti ne može? Milijuni su i u prošlosti i u sadašnjosti u najmračnijim, najtjeskobnijim i najbolnijim životnim situacijama jedino svjetlo, utjehu i izvor snage nalazili u Raspetom i u slavi njegova Uskrsnuća; recite, što imate dati u zamjenu patnicima, umirućima, smrću uciviljenima? Kakvu mudrost, kakvu religiju? Bi li vam možda uspjelo učiniti od čovjeka dvodimenzionalno biće, iskorijeniti iz njegove misaone strukture dimenziju religioznoga i transcendentnoga, osloboditi ga mučnog metafizičkog nemira, učiniti da on i dalje ne ostane ograničeno biće s neograničenim težnjama, smrtnik s čežnjom za besmrtnošću i vječnošću?

Upirete kao Pilat prstom na čovječanstvo izbičevano, izmrcvareno i iznakaženo u dva svjetska rata, na sve strahote u kojima je ono aktivno i pasivno sudjelovalo, zločine i okrutnosti kojima se okaljalo, pa govorite: Evo čovječanstvo, na kojem Crkva radi već dvadeset stoljeća, pa što je postigla? U tom se prigovoru krije i previše neodređenosti, dvoznačnosti i varljivosti. Čovječanstvo, na kojem bi Crkva radila, tobože, već dvadeset stoljeća, postoji zapravo samo u našem apstraktivnom umu. U stvarnosti ne postoji uvijek isto čovječanstvo. Kroz dvadeset stoljeća na pozornici povijesti izmijenilo se mnogo više nego dvadeset generacija. Sa svakom generacijom, štoviše, sa svakim pojedinim čovjekom, Crkva u nekom smislu započinje iznova. Mogu se tijekom stoljeća izgraditi pod utjecajem kršćanstva određene društvene strukture, socijalne ustanove, društveni običaji, kulturne vrednote, koje u nekoj mjeri mogu koristiti i pomoći novim generacijama koje nadolaze. Za pravu svrhu Crkve one nisu nešto bitno i nenadoknadivo. Kršćanstvo nije u veličanstvenim hramovima, divnim umjetninama, u brojnim institucijama ili u određenom društvenom poretku. Ono je duh i život, koji uvijek nov i svjež ključa u dubinama ljudskih savjesti i oblikuje kršćanske ličnosti. Nije kršćanstvo ni u vanjskim formama i obredima, u lijepim božićnim ili uskrsnim običajima, u tradicijom poprimljenim društvenim komformizmima, u juridičkom i skrupuloznom ispunjavanju određenih obaveza. Sve to ostaje na površini, ne zadire u srž osobnosti, ne traži osobne i slobodne angažiranosti, ne traži nikakva, ili bar ne trajnog dubinskog i radikalnog obraćenja, bez kojeg se ne ulazi u nebesko kraljevstvo.

Ne prenosi se kršćanstvo nekako rutinski i mehanički s generacije na generaciju, ono se ne može ni namrijeti, ni baštiniti. Majka može biti svetica, sin poganin i propalica. U svakoj generaciji i u svakom pojedincu borba i samoodređivanje započinje iznova. Svaki pojedinac i svaka generacija treba da prigrli kršćanstvo vlastitom inicijativom, svojom slobodnom odlukom i vlastitim duhovnim naporima treba da ga osvajaju i borbom čuvaju. Inače kršćanstvo ne bi bilo više duh koji oživljava, nego mrtvo

slovo i prazna forma, koja ubija. To nam upravo i tumači te neočekivane preokrete i revolucije u životu tradicionalno kršćanskih zemalja. Kad su se narodi jednom obratili, kad je vjera postala nacionalnom i obiteljskom baštinom, kad se ona novim naraštajima počela jednostavno nametati, a oni je to pasivnije primali što je društveni milje homogenije bio kršćanski; kad mladi blagu vijest Evanđelja više nisu doživljavali kao snažno duhovno buđenje, kao potresno ozbiljan apel na obraćenje, snažan poziv u visine, zahtjev da se posve osobno i trajno za njima propinju, onda se zbito ono što netko reče da se zbito nakon Konstantinova edikta: pogana nije više bilo izvan Crkve, ali ih je to više bilo u Crkvi. Ti kršćani od rođenja (po matici krštenih), ostaju puteni kao i pogani, zarobljeni zemaljštinom kao i pogani, oholi i puni sami sebe kao pogani. Koliko po zakonu inercije, a češće i zbog vremenitih prednosti zadrže kršćansku fasadu, oni su zapravo pobijeljeni grobovi. Povod su da poštteni i plemeniti pogani odbacuju kršćanstvo s omalovažavanjem i s prezirom. A odbacuju ga i oni sami ako to u promijenjenim političkim prilikama traže njihovi vremeniti interesi.

Suočeni s moralnom i religioznom dekadencom sadašnjice, mnogi pitaju što bi tu još mogla značiti riječ: Otkupljenje, uskrsna pobjeda, što bi svijet bio drukčiji, povijest mračnija bez Golgote i bez Uskrsnuća? Odgovorimo riječima velikog Bossueta: Nitko ne može reći do kojeg bi stupnja niskosti i nereda palo čovječanstvo kad bi utrnula svaka vjera u božansko, kad ljudi više ne bi imali pouzdanja u nadnaravni red. Nemamo aparata da osjetimo i izmjerimo neprimjetljivo i neodredivo djelovanje evandeoskog kvasca zamiješanog u ljudsku masu; da — na primjer — izmjerimo jačinu utjecaja evandeoskog svjetla na kršćanske mislioce, dok kroz mrak pokušavaju napipati Istinu i pravi smisao života. Mi vjernici znamo da Kristova otkupiteljska milost djeluje i izvan granica vidljive Crkve, da i kod poganskih naroda nailazimo na plodove koji su stvarno nikli na drvetu Križa i sazreli pod zrakama uskrsnoga Sunca. Crkva u nevidljivim dubinama prelazi svoje vlastite granice. Ona u svom djelovanju obuhvaća sve ljude svih vremena, živjeli oni prije Krista ili poslije njegova dolaska. Kad iskreno teže za Istinom, kad je lojalno provode u praksi, kad se u poštenju i plemenitosti izdižu do visine kojom nas postiđuju, oni to čine pod nesvjesnim milosnim djelovanjem koje po Crkvi struji iz pobjednika Krista. Tko može reći kakvi bi oni istom bili kad bi drukčije i bolje spoznali Isusa Krista i kad bi on *po vjeri svjesno stanovao u njihovu srcu* (Ef 3, 17). Isto tako nitko ne može reći kako bi istom nisko pali oni slabi kršćani kojima je krsna voda ovlažila samo kosu na glavi, kad bar donekle ne bi živjeli u kršćanskom ozračju. Svakako, Crkva i u ova naša vremena ostaje plodna majka svetaca.

Druge opet zbunjuje i obeshrabruje pogled u budućnost. Na dvoje bismo htjeli podsjetiti. Za kršćanina u najdubljim dubinama povijesnog zbivanja ne leži nikakav poganski fatum, nikakva slijepa nužda, nikakva neumolna i neizbježiva evolucija, nikakvi neminovni zakoni historije. Tim

zbivanjem prije svega upravlja suvereni stvaralački Božji duh, njegova vječna Promisao, njegovi milosni planovi; a u granicama što ih je Bog postavio određuje to zbivanje i čovjekova slobodna volja i njezina stvaralačka moć. Ni najbistriji, najpronicaviji i najdalekovidniji um ne može sa sigurnošću određivati i proricati oblike budućnosti. U povijesnom zbivanju ima uvijek nešto nepredvidivo. Uvijek nas u njem čekaju neočekivani preokreti i krupna iznenađenja. Da je u proljeće 1945. uspio brižno planirati atentat na Hitlera, da »Führer« (pukim slučajem ili čudom, kako vam se više sviđa!) nije ostao pošteđen, povijest našeg globusa vjerojatno bi se drukčije razvijala. I u crkvenoj povijesti iza najcrnijeg Velikog petka uvijek su moguća najblistavija uskrсна jutra i najplodniji duhovski blagdani. Velike i jake ličnosti, geniji, u kojima katkad tako snažno dolazi do izražaja čovjekova sloboda, često postaju sudbonosni ne samo za povijest pojedinih naroda nego i za budućnost čitavoga čovječanstva. Kakva će biti sutrašnjica, to ne ovisi samo o preduvjetima od kojih je današnjica satkana, o klicama koje su u nju bačene, nego bitno i prvenstveno o nedokučivim Božjim odlukama i zahvatima; o našim vlastitim čudorednim naporima i o slobodi onih koji iza nas dolaze. Bog ostaje neiscrpiv u svojoj invencioznosti i originalnosti, uvijek iznovice zbunjuje i zapanjuje našu kratku pamet raznolikošću i neočekivanošću svojih zahvata. Pa i dubine ljudskoga srca i njegovih mogućnosti tko će dokučiti?

Posve je prirodno i (ako to činimo u pravom duhu) opravdano i potrebno da nastojimo razabrati *znakove* vremena. Odgonetnuti na što oni, po našoj ljudskoj mudrosti, ukazuju. No pritom ne smijemo zaboraviti da je kršćanstvo i povijest spasenja bitno i prvenstveno milosni i nadnaravni Božji zahvat u našu ljudsku povijest. Vrhunac tog zahvata je Isus Krist s pashalnim misterijem. Biti kršćanin znači vjerovati u taj nadnaravni zahvat milosrdne Božje ljubavi; znači u razvitku i povijesti Crkve računati sa snagom milosti, koja je izvan dohvata naših sila i našeg računanja, koja se ne može zaslužiti, a još manje iznuditi. Znači nadati se i pouzdavati i protiv svih ljudskih računa.

Čim se pri nagadanju i predviđanju budućnosti Crkve uvuče u nas neka tjeskobna zabrinutost, malodušnost i potištenost, znak je da nas zahvaća duh nevjere. *Što ste posumnjali, malovjerni?* Željeli bismo imati u rukama neko jamstvo, različito od Boga i njegovih obećanja. Ušli bismo u borbu, ali uz uvjet da nam pobjeda na ljudsku bude unaprijed zajamčena. Zaslužujemo prigovor što ga uskršli Krist upućuje učenicima na putu u Emaus: O ljudi, bez razumijevanja i spora srca za vjerovanje onoga što su pisali proroci: nije li trebalo da Sin čovječji, da Crkva kroz to prođe, to pretrpi, i tako uđe u svoju slavu? Kakav prividan, časovit neuspjeh, kakav debakl bi mogao pokolebati onoga koji vjeruje da je Krist bio raspet, umro i pokopan, i da je to bio početak najdivnije pobjede? Pobjede kakvu može izvojsčiti samo Onaj koji prema Pavlovim riječima bira ono što je ludo pred svijetom, da postidi ono što je mudro i ono što je slabo pred svijetom da postidi ono što je jako (1 Kor 1, 27).